

# ІСТОРІЯ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Людомир Філоненко

## ПРОБЛЕМА ОПАНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТАМИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У СУЧАСНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СИТУАЦІЇ

У сучасній соціокультурній ситуації існують сприятливі умови для вивчення і популяризації української музичної культури. Одночасно зростає її роль у нашому суспільному житті, значення в освітньо-виховному процесі, тому місце вчителів музики загальноосвітньої школи – велике, оскільки від його фахової підготовки залежить кінцевий результат – виховання підростаючого покоління. Знати, розуміти і використовувати в практичній діяльності здобутки вітчизняного музичного мистецтва – необхідна умова професійного становлення педагога-музиканта, фактор формування національної самосвідомості і загальної культури особистості.

Проблема опанування української музичної культури в підготовці майбутніх учителів музики як структурний компонент змісту музично-педагогічної освіти не досліджувалася, і наукові підходи до неї сьогодні фактично відсутні, що зумовлює стихійний, фрагментарний характер її засвоєння. На сучасному етапі становлення та розбудови національної школи актуальність її розробки зростає як у теоретичному, так і в практичному плані. Таким чином, виникає суперечність між необхідністю виховувати школярів на основі здобутків вітчизняної музичної культури і невідповідним станом професійної підготовки студентів до цієї важливої роботи.

Питанням еволюції основних галузей української музичної культури приурочені роботи вітчизняних композиторів, музикознавців /Л.Архімович, М.Грінченко, Ф.Колесса, Л.Корній, М.Льонтович, С.Людкевич, І.Ляшенко, С.Павлишин, К.Стеценко та інші /, музикологів-митців діаспори / В.Витвицький, З.Лисько, А.Рудницький та інші/. У них розглядається винятково мистецтвознавчий аспект, окремі праці присвячені історії музичної культури України, основним її етапам, вивченню композиторської творчості, різних стильових течій, жанрових особливостей тощо. В сучасних умовах з'явилися нові можливості для вивчення вітчизняної музичної культури / вільний доступ до архівних матеріалів із спецфондів, надходження спеціальної, методичної і нотної літератури з-за кордону, опублікування духовної спадщини українських композиторів тощо /.

Ми інтерпретуємо музичну культуру як сукупність духовних і матеріальних надбань суспільства в галузі музичного мистецтва, які виражають історично досягнутий рівень його розвитку і втілюються в результатах діяльності. Кожна особистість упродовж життя успадковує культуру суспільства й одночасно своєю діяльністю збагачує її. Важливе місце в цьому діалектичному процесі належить майбутньому вчителю музики, який є своєрідним провідником у прилученні молоді до культури і традицій. Тому опанування української музичної культури на музпедфакультетах повинно бути не довільним, а відбуватися в процесі фахового навчання. У цьому аспекті музична культура виступає як дидактична категорія, компонент змісту освіти і є упорядкованою системою дисциплін різного типу, в змісті яких втілено необхідний і достатній обсяг культурного досвіду, надбань українського народу, які студент мусить засвоїти й уміти використовувати з метою виховання підростаючого покоління для духовного розквіту суспільства, розв'язання завдань його подальшої еволюції.

Музична культура кожного народу має свої специфічні ознаки, властиві, насамперед, фольклорові, у якому яскраво виражена національна самобутність етносу. Саме в глибинних пластах народної музики почали визначатися і закріплюватися риси вітчизняної музичної культури. На ґрунті

народної розвивається професійна музика, невичерпним джерелом якої є українська народна пісня з притаманним їй мелодизмом, метроритмом і архітектонікою. Це – характерна прикмета, особливий феномен багатовікової еволюції професійної музичної культури України.

Однак засвоєння надбань вітчизняної музичної культури студентами є фрагментарним, не охоплює всіх її галузей і відбувається лише на лекціях і семінарах з історії української музики / як правило, вивчається фольклор і композиторська творчість /. Аналізуючи навчально-методичну документацію, педагогічний репертуар, можемо зробити висновок, що місце української музичної культури у виховному процесі педагогічного вузу очевидно недостатнє. Немас відповідних посібників, а існуюча література музикознавчого спрямування потребує оновлення і доопрацювання; існує брак нотного матеріалу і фонозаписів. Невідповідним до сучасних потреб школи є співвідношення національного і загальнолюдського компонентів у змісті музично-педагогічної освіти / вивчення вітчизняної музичної культури залишається на другому плані порівняно зі світовою /.

Засвоєння української музичної культури студентами музично-педагогічних факультетів передбачає розробку кардинально нових підходів, зміщення акцентів на основі пріоритетності **національної ідеї** для реального розв'язання даної проблеми. З цією метою нами розроблено педагогічну модель опанування української музичної культури майбутніми вчителями в процесі їх фахової підготовки, яка ґрунтується на таких концептуальних положеннях:

- у процесі професійно спрямованого опанування української музичної культури через механізм засвоєння знань і розвиток спеціальних умінь відбувається успадкування історично-культурного досвіду і художньо-естетичних цінностей, що сприяє підвищенню фахового рівня педагога-музиканта, а також формуванню його національної самосвідомості й світоглядних позицій, збагаченню духовності і загальної культури.
- цілісний підхід до української музичної культури як багатокомпонентної системи /композиторська творчість і фольклор, музична педагогіка і виконавство, наукова і музично-критична діяльність тощо / обумовлює наскрізний міждисциплінарний характер процесу її опанування, який має охопити всі предмети спеціального музичного циклу, а також практику і науково-дослідну роботу студентів.
- використання принципу елективного навчання, а саме: розробка і впровадження до навчального процесу, поряд з існуючими обов'язковими дисциплінами, нових спецкурсів, факультативів, практикумів з українознавства.

Педагогічні умови опанування української музичної культури студентами музпедфакультетів закладені у моделі:

- розгляд української музичної культури як органічної частини світової, необхідність її паралельного вивчення зі світовою за історико-типологічним принципом із використанням при цьому взаємопоєднання історико-хронологічного, монографічного і системно-жанрового структурування матеріалу, надаючи перевагу останньому.
- оновлення педагогічного репертуару шляхом упровадження в музично-прикладних дисциплінах української музики, зокрема несправедливо призабутих високохудожніх творів вітчизняних композиторів і митців діаспори, а також використання аналогії і порівняння національних і загальносвітових явищ.
- реалізація знань з української музичної культури, а також умінь ними оперувати на заняттях предмету “Музика” в школі під час педагогічної практики. Залучення майбутніх педагогів-музикантів до популяризації творчої спадщини вітчизняних композиторів у різноманітних формах лекторсько-виконавської практики.
- впровадження у науково-дослідну роботу студентів українознавчої тематики, зокрема краєзнавчого характеру.

Ефективність теоретичної моделі опанування української музичної культури перевірено під час формуючого експерименту, який проводився на базі Дрогобицького державного інституту ім.Івана Франка в умовах природного перебігу навчально - виховного процесу.

На першому етапі здійснювалася апробація багатокомпонентного підходу до висвітлення основних культурних явищ на основі взаємопоєднання історико-хронологічного, монографічного і

системно-жанрового принципів організації матеріалу при перевазі останнього. З цією метою розроблено тему курсу "Історія української музики" – "Українська музична культура середини та другої половини ХІХ ст. Становлення професійної національної школи". Отже, крім вивчення фольклору і композиторської творчості (це є характерним для традиційного монографічного структурування матеріалу), значна увага акцентувалася на особливостях виконавства і педагогіки, розвитку музичної освіти, наукової і музично-критичної думки цієї епохи.

Основною частиною даного етапу було впровадження до навчально-виховного процесу елективного спецкурсу "Українська фортепіанна культура ХVІ – ХХ ст.", зміст, структура і методика якого розроблені згідно з цілісною концепцією культури. Спецкурс спрямовано на засвоєння теоретичних знань та умінь з обов'язковим використанням їх у практичній діяльності.

Характерною особливістю є впровадження до спецкурсу тем педагогічного спрямування, пов'язаних із вивченням творчої спадщини композиторів, які були заборонені (В.Барвінський, Б.Кудрик, Н.Нижанківський, М.Гайворонський), несправедливо призабуті (М.Завадський, В.Присовський, Д.Січинський), митців діаспори (М.Фоменко, В.Балей, З.Лисько, Я.Барнич). У процесі засвоєння матеріалу активізувалася самостійна робота студентів. Після викладу кожної теоретичної теми ставилося завдання її втілення в практику загальноосвітньої школи.

Друга частина експериментальної перевірки ефективності педагогічної моделі проводилася на заняттях із курсів "Основний музичний інструмент", "Концертмейстерський клас та ансамбль", розробленого елективного факультативу "Основи імпровізації". Завданням цієї частини формуючого експерименту було розширення фонду знань, виконавських умінь шляхом впровадження до репертуару майбутніх педагогів творів українських композиторів. Отже, у кожній диференційованій індивідуальній програмі студентам пропонувалось вивчення і виконання творів вітчизняних авторів. Серед них – композиції, віднайдені під час науково-дослідної роботи / "Пошуково-краєзнавча практика" / у книгозбірнях Києва, Львова, Чернівців, приватних бібліотеках, а також створені автором експерименту транскрипції для двох роялів п'єс О.Нижанківського ("Вітрогони") і М.Заводського ("Українська концертна думка-шумка" № 11, тв.300 і "Чабарашка" № 25) та інші. Апробація маловідомого матеріалу відбувалася у різноманітних формах діяльності в школі (лекторсько-виконавська практика).

Одним із головних завдань елективного факультативу "Основи імпровізації" було залучення студентів до широкого використання в творчій роботі тем відомих зразків з українського музичного мистецтва. Це сприяло підвищенню фахового рівня майбутніх музикантів-педагогів, виробленню у них імпровізаційних умінь, розвитку музичного мислення і національної самосвідомості.

Підсумкова частина формуючого експерименту була проведена в загальноосвітніх школах Львівщини. Вона мала на меті перевірку дієвості отриманих студентами знань з української музичної культури в практичній діяльності. Експериментальні заняття проводилися на уроках предмету "Музика" і в позаурочній роботі у формі концертів-лекцій, бесід біля роялю на тему "Колядки і щедрівки" В.Барвінського в музично-естетичному вихованні школярів".

Науково-дослідна робота з проблем українознавства стимулювала майбутніх учителів музики до теоретичних узагальнень, виступів та звітних наукових конференціях студентів Дрогобицького педінституту на теми "Мелодії рідного краю", "Музика для дітей в творчості Н.Нижанківського", "Зиновій Лисько та його цикл для дітей "Фортепіанні мініатюри на українські народні теми" та ін.

Таким чином, ефективність процесу опанування української музичної культури майбутніми педагогами-музикантами зростає за умов органічного поєднання національного і загальнолюдського компонентів у змісті музично-педагогічної освіти, при забезпеченні наскрізного міждисциплінарного характеру засвоєння студентами української музичної культури як багатоконпонентної цілісної системи, використанні при цьому, поряд з обов'язковими, елективних музичних дисциплін українознавчого спрямування.